

Monica Kecklund

Britt-Marie och Ragge

Bilderbokens roll i barnens utveckling
och inläring

YRKESHÖGSKOLAN
NOVIA

Monica Kecklund

Britt-Marie och Ragge

Bilderbokens roll i barnens utveckling
och inlärning

Yrkehögskolan Novia
Examensarbete för Formgivare (YH)-examen
Utbildning: Grafisk design
Jakobstad 2024

Examensarbete

Författare: Monica Kecklund

Utbildning och ort: Formgivare (YH) Yrkeshögskolan Novia, Jakobstad

Inriktning: Grafisk design

Handledare: Jonas Rak, Johanna Öst Häggblom

Titel: Britt-Marie och Ragge

Bilderbokens roll i barnens utveckling och inlärning

Datum: 20.03.2024 **Sidantal:** 58

Abstrakt

Som examensarbete har jag skrivit och illustrerat en bilderbok för barn mellan 3 och 6 år. Berättelsen utspelar sig i en fantasiskog, och handlar om björnen Britt-Marie och tvättbjörnen Ragge som tillsammans motvilligt beger sig ut på äventyr för att hämta ett tvättbräde åt mormor tvättbjörn. Under äventyrets gång stöter de på olika invånare i skogen och de löser tillsammans de problem som de stöter på på vägen, vilket gör att de växer närmare varandra och blir kompisar.

Syftet med mitt examensarbete var att skapa en bilderbok som är intressant för läsaren och erbjuder ett innehållsrikt bildspråk, samt att utvecklas som illustratör. För att lyckas med detta har jag fördjupat mig i hur bilderböcker är uppbyggda, hur man illustrerar för barn och hur barn uppfattar bilder på ett annat sätt än vuxna. I dagens digitaliserade samhälle, där skärmar blivit mer vanligt än tryckta böcker ville jag också lyfta fram vikten av den tryckta texten och bilden. Jag har därför valt att fördjupa mig även i bilderbokens roll i barnens inlärning och utveckling samt fördelarna med läsning från ung ålder, för att kunna stöda mig på detta material när jag själv skapat min bilderbok.

Jag har även tagit hjälp av småbarnspedagogen Victoria Mårtens när jag skrivit texten till barnboken. Genom samtal och möten har hon hjälpt mig att skapa en så bra och genomarbetad slutprodukt som möjligt, som lämpar sig för den tänkta målgruppen.

Språk: svenska

Nyckelord: illustration, barnlitteratur, bilderbok

Bachelor's thesis

Author: Monica Kecklund

Degree Programme: Bachelor of Culture and Arts, Novia University of Applied Sciences, Jakobstad

Specialisation: Graphic Design

Supervisors: Jonas Rak, Johanna Öst Häggblom

Title: Britt-Marie och Ragge

Bilderbokens roll i barnens utveckling och inläring

Date: 20.03.2024 **Number of pages:** 58

Abstract

As my thesis project, I have written and illustrated a picture book for children aged 3 to 6. The story takes place in a fantasy forest and revolves around the bear Britt-Marie and the raccoon Ragge, who reluctantly embark on an adventure together to fetch a washboard for Grandma Raccoon. Along the way, they encounter various inhabitants of the forest and solve the problems they encounter together, growing closer and becoming friends in the process.

The purpose of my thesis was to create a picture book that is engaging for the reader and offers rich visual imagery, while also developing as an illustrator. To achieve this, I delved into the structure of picture books, how to illustrate for children, and how children perceive images differently from adults. In today's digitalized society, where screens have become more common than printed books, I also wanted to highlight the importance of printed text and imagery. Therefore, I chose to delve into the role of picture books in children's learning and development, as well as the benefits of reading from a young age, in order to draw on this knowledge when creating my own picture book.

I also enlisted the help of early childhood educator Victoria Mårtens when writing the text for the children's book. Through conversations and meetings, she assisted me in creating the best possible final product suitable for the intended audience.

Language: Swedish

Key words: illustration, children's literature, picture book

Innehåll

Inledning	11
Barn och ungas läsning	13
Vikten av högläsning för barnens utveckling	14
Hur motiverar man barnen att läsa?	15
Bilderbokens betydelse i barnens inläring och utveckling	16
Vad är en bilderbok?	19
Illustrerade kapitelböcker	20
Serier	20
Hybridböcker	21
Bilderbokens uppbyggnad	23
Den illustrerade texten	24
Den expanderade texten	24
Den genuina bilderboken	24
Att skriva och illustrera för barn	27
Perspektiv och djupverkan i bilder	28
Hur jobbar andra barnboksförfattare och illustratörer?	30
Arbetsprocess	41
Bakgrund och inspiration	42
Skriva berättelsen	44
Samtal med Victoria Mårtens	44
Layout	46
Illustrationerna	46
Anpassning till målgruppen	52
Resultat och slutord	55

OM BORTTAPPAD

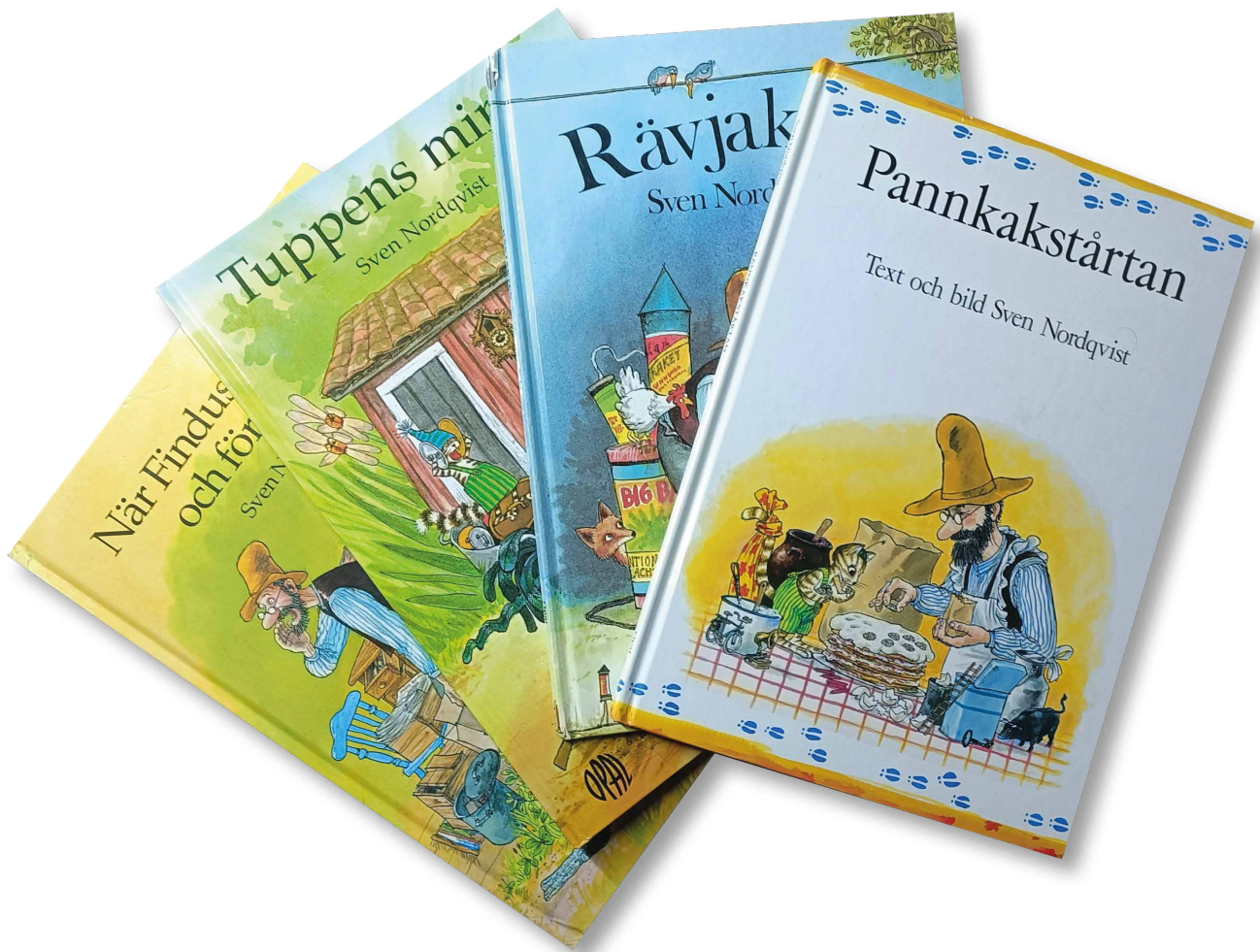
TRYCK HÄR

Inledning

Jag har alltid tyckt om att läsa och illustrera, det var så jag spenderade större delen av min tid som barn. Det var ganska självklart för mig. Det lästes många böcker för oss barn, och när jag var tillräckligt stor för att läsa själv räckte skolväskan inte långt när jag fyllde den med bibliotekets böcker. Väl hemma plöjde jag mig igenom dem, jag tävlade nästan med mig själv om hur snabbt jag kunde läsa ut en bok. Jag älskade att dyka in i de fantasivärldar som beskrevs i böckerna, det gav bränsle åt min egen fantasi när jag sedan satte mig ner vid skrivbordet och ritade.

Syftet med mitt examensarbete var att skapa en bilderbok för barn mellan 3 och 6 år. Målet var att skapa ett visuellt intressant bildspråk som tilltalar målgruppen och även att utvecklas som illustratör. Med Britt-Marie och Ragge hoppas jag kunna bidra till att någon annan ska få känna den läsglädje jag själv känt som barn.

För att lyckas skapa en kvalitativ bilderbok har jag fördjupat mig i hur bilderböcker är uppbyggda, hur man illustrerar för barn och hur barn uppfattar bilder på ett annat sätt än vuxna. Jag har tagit hjälp av småbarnspedagogen Victoria Mårtens när jag skrivit texten till barnboken. Genom samtal och möten har hon hjälpt mig att skapa en så bra och genomarbetad slutprodukt som möjligt, som lämpar sig för den tänkta målgruppen. I dagens digitaliserade samhälle, där skärmar blivit mer vanligt än tryckta böcker ville jag också lyfta fram vikten av den tryckta texten och bilden. Jag har därför valt att fördjupa mig även i bilderbokens roll i barnens inlärning och utveckling samt fördelarna med läsning från ung ålder, för att kunna stöda mig på detta material när jag själv skapat min bilderbok.

1. Min privata samling av Sven Nordqvists *Pettson och Findus*.

Barn och ungas läsning

Det talas med jämna mellanrum om att allt färre barn och unga läser böcker på sin fritid, men vad beror detta på? Lukukeskus (u.å.) att barn och unga behöver förebilder som läser böcker för att själva vilja börja läsa. En förälder eller annan närstående vuxen som läser högt för barnet redan från att barnet är litet har stor betydelse för om barnet själv visar intresse för att läsa böcker. Lässtunden fungerar inte bara som ett sätt att utveckla språket och läsförståelsen, utan också som ett sätt att anknyta till föräldern och spendera tid tillsammans.

Om man gör lässtunden till en positiv upplevelse påverkar det också på hur barnet i framtiden ser på läsning (Leino m.fl., 2016, refererad i Lukukeskus, u.å.). Man pratar ofta om att barn läser för få böcker och lägger ansvaret på barnet, men egentligen ligger detta ansvar hos föräldrarna. Duursman, 2014 menar (enligt Lukukeskus, u.å.) att det är speciellt viktigt för unga pojkar att deras pappor läser för dem, för att de ska få ett eget intresse att läsa. I en undersökning gjord av Jyväskylä universitet 2018 frågade man föräldrar till barn mellan 2 och 3 år hur många som läser för sina barn. Det visade sig att bara drygt 30 % av mammorna, och 25 % av papporna läste högt för sina barn (Lerikkanen m.fl., 2018, refererad i Lukukeskus, u.å.).

Vikten av högläsning för barnens utveckling

Enligt Dunst m.fl. (2012) påverkas redan en nyfödd positivt av högläsning. När man läser högt för en bebis använder man mer än bara sin röst, man gestikulerar, upprepar, pekar, ändrar tonlägen, gör grimaser och ansiktsuttryck. Allt detta bidrar starkt till barnets språkutveckling och ordförråd. Enligt Skolverket (2023) har barn som läser böcker regelbundet ett betydligt större ordförråd än barn som inte läser böcker.

När barnen är lite äldre fungerar sagor och historier som ett sätt att introducera barnen för olika känslor och rädslor. De kan genom sagoböcker tryggt utforska nya känslolägen och förstå sig på dem genom problemlösning i boken eller diskussioner med föräldern. Detta hjälper också barnens sociala förmågor att utvecklas (Vorlesestudie, 2015, refererad i Lukukeskus, u.å.). Enligt Skolverket (2023) i Sverige bidrar högläsningen, förutom de ovan listade förmågorna, även till att barnet har lättare att förstå sig på sin omvärld och hur hen ska kommunicera och interagera med den. När barnen blir ännu lite äldre spelar djupläsningen en stor roll för att utveckla läskompetensen. Djupläsningen får du när du läser längre, berättande texter. Detta stimulerar andra delar av hjärnan än vad ytlig läsning gör (Huutilainen & Peltonen, 2017, refererad i Lukukeskus, u.å.).

2. Känner du Pippi Långstrump? av Astrid Lindgren och Ingrid Nyman

Hur motiverar man barnen att läsa?

Barnen behöver uppmuntran och vuxna behöver själva föregå med exempel för att motivera barnen till att läsa (Merisuo-Storm & Soininen, 2020, refererad i Lukukeskus, u.å.). Barnen behöver vänjas och vägledas in i svårare litteratur stegvis, så att det inte helt plötsligt blir alldeles för svåra texter som barnet utsätts för (Edwards, 2023, s. 100). Genom att från tidig ålder kontinuerligt läsa för barnen utökas deras ordförråd och läskunnighet vilket i sin tur gör att de har enklare att läsa själva när de blir äldre. Detta har stor betydelse för om barnet kommer att vilja läsa självmant i framtiden, ifall ordförrådet och läskunnigheten är begränsade kommer det bli svårare för barnet att läsa och det gör det också mera ointressant för dem och de kommer välja bort läsningen. En bra läskunnighet stärker barnets självförtroende och ger en känsla av att lyckas, vilket ger en positiv anknytning till läsning (Leino m.fl., 2016, refererad i Lukukeskus, u.å.).

Man behöver också jobba för att göra läsningen rolig när de är lite äldre. Genom att introducera barnen till relevant litteratur som de kan relatera till och tycker är intressant är det också större chans att de kommer fortsätta läsa efteråt (Edwards, 2023, s. 100). Genom kampanjer och tävlingar i skolan inom läsning, där alla barnets klasskompisar också deltar, skapar man en rolig atmosfär för läsning (Sulkunen & Nissinen, 2012, refererad i Lukukeskus, u.å.). Det är också bra att uppmuntra barnen att diskutera kring det de läst och låta dem inspireras av varandra, det skapar en gemenskap kring läsningen (Edwards, 2023, s. 100).

Bilderbokens betydelse i barnens inläring och utveckling

Många tänker kanske på bilderboken primärt som ett visuellt objekt, men enligt Edwards (2023, s. 18) kan bilderböckerna ofta innehålla ovanliga eller svåra ord och uttryck. Dessa behöver man inte dra sig för att använda, utan de utgör en viktig del i språkinläringen och kan skapa en väldigt intressant text.

Enligt Edwards (2023, s. 16) behöver dock inte alltid bilderböcker innehålla text för att fungera som ett redskap i inläringen. Den helt visuella bilderboken, utan text, är ett effektivt sätt att utveckla språket. Ett kraftfullt visuellt bildspråk i kombination med interaktion, gestaltning och berättande gör att läsaren har lätt för att minnas och återberätta bokens handling. För barn som håller på att lära sig ett annat språk än sitt modersmål är bilderböcker med upprepningar, och endast en liten mängd text, ett mycket bra redskap för inläring.

Bilderboken ses ofta som något barnsligt och när barnen kommer upp i ålder drar de sig för att välja en bilderbok att läsa. Edwards (2023, s. 19–21) menar att detta inte alls behöver vara fallet, och att även bilderböcker kan innehålla avancerad läsning. När det kommer till längre hunna läsare kan bilderboken fungera som ett mycket bra redskap för att utveckla läsförståelsen och det egna tänkandet. Samarbetet mellan text och bild i en bilderbok bjuder in till tolkning av historien och möjlighet att läsa mellan raderna.

Edwards menar att bilderböcker riktade till barn mellan 3 och 6 år även kan intressera ett äldre barn. De ålderskategorier som används av förlag och bibliotek för att ge en fingervisning om tänkt målgrupp behöver inte alltid vara det enda rätta. Edwards betonar att detta inte gäller för alla bilderböcker, men vissa tycks lyckas med att tilltala en väldigt bred målgrupp. Edwards gläds också åt att bilderböcker för äldre barn, mellan 6 och 9 år, börjar bli vanligare. Även så kallade allåldersböcker börjar ta plats på marknaden. Sådana bilderböcker har ingen tänkt målgrupp alls, utan är menade att läsas av både barn och vuxna.

3. Bild från Unsplash

Color
black rabbit
brown chocolate
pink flower

slippers

rubber duck

teddy bear

storkbook

stork

Red shoes

— Nu behöver vi lite fjädrar. Har du några fjädrar, Findus?
— JAG har väl inga fjädrar heller, sa katten. Fråga Prillan.
Prillan var högsta hönset. Hon satt i gluggen mellan snickarboden och hönshuset och höll uppsikt över vad gubben och katten höll på med.
— Prillan! Vi behöver fjädrar för att skrämma bort räven. Ni får offra några var.
För ert eget bästa.

Prillan snörpte på näbben och gick in till de andra hönorna. Medan de kacklade och diskuterade virade Pettson en ståltråd runt ballongen och böjde till den så att den fick hals och ben.

Så småningom kom Prillan tillbaka med en påse fjädrar.

— Vi ska ha tillbaka dem sen, sa hon med bestämd min.

— Jaddå, det ska ni få, sa Pettson. Och så började han klistra fast fjädrarna på ballongen. Han gjorde en näbb och en röd kam och stjärtfjädrar och katten hjälpte till. När de äntligen var färdiga såg ballongen nästan precis ut som en höna.

4. Rävjakten av Sven Nordqvist

Vad är en bilderbok?

En bilderbok är en bok där bild och (oftast) text kombineras för att berätta en historia. Bilderna i en bilderbok berättar historien i sekvenser, de följer alltså efter varandra i en viss ordning. Bilderböcker finns i alla genrer och ämnen, och bilderböcker finns för alla målgrupper, ung som vuxen (Edwards, 2023, s. 30).

Kriterierna för vad som klassas som en bilderbok skiljer sig lite åt beroende på vem man frågar. Rhedin skriver i sin bok "Bilderboken på väg mot en teori" att bilderböcker ska ha minst en bild per uppslag (enligt Edwards, 2023, s. 30). Svenska Barnboksinstitutet har ungefär samma uppfattning om vad en bilderbok är. De anser att en bilderbok ska bestå till åtminstone hälften av bilder som fördelas jämnt genom boken.

Gränsen för vad som är en bilderbok kan ändå vara lite luddig, och det är inte alltid en bilderbok behöver vara helt renodlad heller. Så här förklarar Edwards (2023, s. 30–41) skillnaderna mellan olika litteraturkategorier som kombinerar text och bild.

Illustrerade kapitelböcker

Det som skiljer bilderböcker från illustrerade kapitelböcker, är att texten i kapitelböcker är självständig. Texten är helt oberoende av bilderna, som agerar mer som krydda för boken. Textmängden i en kapitelbok är också större och texten är mer komplex i jämförelse med en bilderbok. Dock menar Edwards att vissa illustrerade kapitelböcker har ett så rikt visuellt innehåll att de egentligen inte passar in i någondera kategorin. De ses mera som en korsning mellan bilderbok och kapitelbok (Edwards, 2023, s. 30–31).

Edwards lyfter fram bokserien "LasseMajas detektivbyrå" som exempel på en sådan bok. Där jobbar illustrationerna tillsammans med texten och kompletterar den genom att stå nästan helt själv för rums- och personbeskrivningar.

Serier

Serier beskrivs som en rad bilder som kan ha en tillhörande text eller vara helt visuellt uppbyggd. Bilderna står i ett tidsförhållande till varandra och på så sätt berättar de en historia när de radas efter varandra (Edwards, 2023, s. 31–32). Serier förekommer i både tidnings- och bokformat, och det som ofta kännetecknar dem är de många små bildrutorna som fyller uppslagen, och de klassiska prat- och tankebubblorna.

Serier har ett eget språk enligt Edwards som skiljer sig från övrig litteratur. Trots sina många likheter berättar serier och bilderböcker sina historier på väldigt olika sätt. Edwards menar att man när man läser serier också behöver kunna läsa in det som sägs mellan rutorna, det krävs av läsaren att kunna fantisera om det som inte skrivs ut eller syns i bilderna.

Hybridböcker

Det har blivit allt vanligare att man inte håller sig till bara en typ av litteraturkategori när man tar fram nya böcker, nuförtiden kombineras olika stilar ofta med varandra (Edwards, 2023, s. 32). Man har i stället för att anpassa innehållet efter formatet, mer och mer börjat anpassa formatet efter innehållet. Man låter alltså texten styra hur estetiken ska se ut och skräddarsyr den för att bilda en helhetsupplevelse som matchar texten.

Edwards tar boken "Din tur, Adrian" av Kristin Lidström och Helena Öberg som exempel på en sådan bok. Där har man blandat tre olika stilar, kapitelbok, bilderbok och serie.

5. *Din tur Adrian* av Kristin Lidström och Helena Öberg

Bilderbokens uppbyggnad

Bilderböcker kan enligt Rhedin (2013 s. 24) delas in i tre olika kategorier när det kommer till deras uppbyggnad, så här beskriver hon dessa.

6. *Sent i november* av Tove Jansson

Den illustrerade texten

Här har texten först publicerats på egen hand och förses i ett senare skede med illustrationer. Detta kan vara romaner, noveller, folksagor och folkböcker. Texten är dominerande och självständig, oberoende av illustrationerna. Man har valt att använda illustrationerna för att smycka ut och dekorera sidorna.

Den expanderade texten

Här handlar det också om färdigpublicerade texter, men i kortare varianter såsom dikter, ramsor, visor och synopsis. Här har illustrationerna en större roll då de inte bara återspeglar det texten säger, utan också tolkar den. Illustrationerna hjälper alltså till att bilda en uppfattning om texten och skapar en helhet tillsammans med den. Texten och bilden kan fungera självständigt men de kan också vara beroende av varandra i denna typ av bilderbok.

Den genuina bilderboken

Här har text och bild, från början, tagits fram sida vid sida, med målet att skapa en bilderbok som slutprodukt. Text och bild är bundna till varandra men också till boken som medium. Berättelsen är beroende av alla tre delar för att förstås och kan inte utan omarbetning till exempel ställas ut eller sättas in i andra sammanhang.

Enligt Rhedin (2013, s. 26) är det ändå inte alltid lätt att veta när en bilderbok är genuin och ifall man kan fortsätta definiera den på detta sätt i en värld med ständigt skiftande medier.

Att skriva och illustrera för barn

Enligt Grähs (2013, s. 87) kan man som illustratör aldrig på förhand veta vad barnen kommer att gilla och ogilla i ens illustrationer. Barnen är lika mycket individer som vuxna och de kommer därför alla att se på illustrationerna i en bilderbok på olika sätt. De kommer också att uppfatta händelser annorlunda än vad vuxna gör. Saker som vuxna anser vara bagateller kan ett barn tycka är världens undergång. Det kan även vara helt tvärtom. Något som en vuxen person anser vara väldigt komplext och nyanserat kan ett barn tycka är helt svartvitt. Det beror på att ett barn inte har samma livserfarenhet som en vuxen har och därför helt enkelt inte kan bära på all den information eller läsa in kontext som en vuxen person kan.

8. *Pannkakstårtan* av Sven Nordqvist

Perspektiv och djupverkan i bilder

Små barn har inte ännu hunnit lära sig att se på bilder som tredimensionella (Rhedin, 2004, s.19). När de tittar i en bilderbok ser de tvådimensionella ytor. Till exempel kan en skugga uppfattas som ett fristående objekt snarare än en skugga (Grähs, 2013, s. 87). När man som vuxen kollar på bilder söker man efter kopplingar till den riktiga världen, man försöker förankra det man ser med det man känner till och är van vid (Rhedin, 2004, s. 20). Som vuxen ser man att det är en skugga som syns på bilden, och man kan också se om den ser naturlig eller onaturlig ut. En vuxen ser alltså ganska snabbt förbi den tvådimensionella bilden.

Rhedin (2004, s.21–22) tar upp ett exempel från boken "Vem gör inte som de andra" av Felicitas Kuhn (1976). När en vuxen tittar på bilden ser hen en grupp barn som spelar fotboll. I förgrunden ser man några barn som sparkar runt bollen och bakom dem, i mellangrunden, står några barn redo framför målet. I bakgrunden syns kullar och buskar. Illustratören har använt sig av förkortning och överskärning när hon illustrerat för att bygga djup i bilden. Detta ser man tydligt i hur hon har förminskat de barn som står längre bak i bilden, samt att barnen i förgrunden skymmer de som står bakom.

När en treåring ser på bilden ser dock hen något annat. Treåringen uppfattar storleksskillnaderna i barnen som åldersskillnader, och ser i stället äldre barn i förgrunden och en bebis som står i målet. Överskärningen som illustratören använt sig av uppfattar inte treåringen. Hen ser i stället att de som står längst bak saknar ben och fötter, helt enkelt för att de inte syns.

Som vuxen illustratör kan man ha satt många timmar på att lära sig konstens alla knep när det kommer till perspektiv och djupverkan i bilder, men som faller platt när ett barn börjar titta på det. (Grähs, 2013, s. 87). Detta menar Grähs inte behöver vara något dåligt, men man behöver vara medveten om det, och hur det kan påverka ett barns uppfattning om bilden. Man kan fortfarande använda sig av perspektiv, överlappningar och skuggor, men man behöver fundera på om det behöver tonas ner eller tillämpas för läsaren.

9. Bild ur boken *Vem gör inte som de andra?* av Felicitas Kuhn

Hur jobbar andra barnboksförfattare och illustratörer?

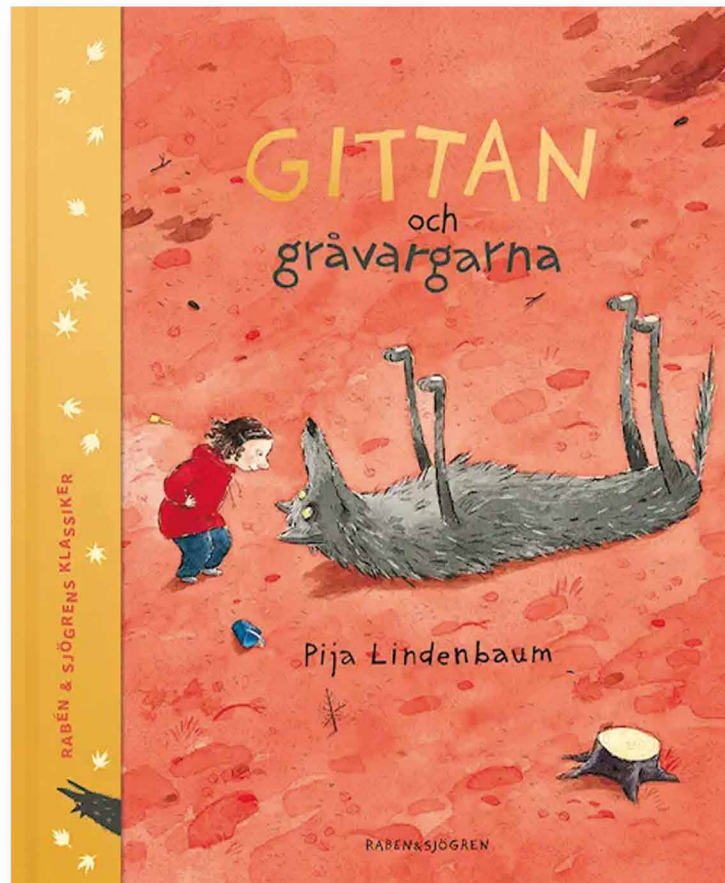
Pija Lindenbaum är en omtalad svensk författare, illustratör och formgivare och har erhållit flertalet nomineringar och priser för sina barnböcker. Lindenbaum är känd för att skriva och berätta på ett helt unikt sätt och hennes böcker är knasiga och humoristiska. Hennes karaktärer gestaltar dagens barn, ofta med en gnutta melankoli (Rabén & Sjögren, u.å.).

Lindenbaum gästar i ett avsnitt av podcasten Lära från lärda (24.12.2018) där hon pratar om hur man ska skriva för barn och hur man bygger upp en bra berättelse. Lindenbaum föredrar när böckerna handlar om något och inte bara beskriver en händelse. Hon menar att böckerna lätt kan upplevas som tomma eller ytliga när de inte innehåller något slags tema eller budskap.

Lindenbaum berättar hur hon själv går till väga när hon skapar en barnbok. Eftersom hon både skriver och illustrerar sina böcker själv så växlar hon ofta mellan att skissa på text och att skissa på bilder i början av ett nytt bokprojekt. Hon kan till exempel ha en idé som hon börjar skriva på, och när hon kommit en bit skissar hon på en karaktär som i sin tur genererar idéer för berättelsen, det ena föder det andra.

Lindenbaum berättar att man i barnböcker kan skapa olika nivåer, en barnnivå och en vuxennivå. Hon ger ett exempel ur en av sina egna böcker. I texten beskrivs hur en flicka är sur på sin morbror eftersom han har hittat en ny kompis och hon inte längre får all den uppmärksamhet hon tidigare haft och är van vid. Den här nivån beskriver Lindenbaum som barnnivån, scenariot beskrivs via texten och bilderna visar en sur flicka och en morbror och hans kompis. När man som vuxen kollar på bilderna kan man läsa in mer kontext i bilden än vad ett barn kan. Där ser man att det står en öppen vinflaska och två vinglas på ett bord, som tyder på att morbrodern och hans kompis haft en mysig kväll tillsammans. Man kan även se i bilderna att de tittar kärleksfullt på varandra, vilket tyder på att de är mer än bara kompisar säger Lindenbaum. Detta kallar hon för vuxennivån, då bilderna berättar mer än vad texten gör. Lindenbaum tycker själv att det är roligt att jobba i olika nivåer i sina böcker och skapa intressant innehåll även för de vuxna läsarna.

I sina böcker skriver Lindenbaum medvetet ofta på inkorrekt svenska, hon använder ord och meningsuppbyggnader som ett barn skulle använda. Hon menar att hon tycker att texten blir intressantare och roligare då. Lindenbaum berättar att för att skriva med ett barns röst brukar hon försöka tänka sig in i hur de uppfattar världen och hur de tror att saker fungerar. En annan sak som hon poängterar när man skriver specifikt bilderböcker för barn, är att man kan skala av väldigt mycket i beskrivningar och gestaltningar. Eftersom det finns visuellt material som stöder texten så räcker det med att man får sådan information enbart från bilderna. Lindenbaum är också tydlig med att poängtera att alla barnboksförfattare inte jobbar och skriver på samma sätt som hon, och att det inte finns ett enda korrekt sätt att skriva för barn. Hon har hittat sin egen stil som fungerar för henne och för hennes läsare.

10. *Gittan och gråvargarna* av Pija Lindenbaum

Författaren och illustratören Sven Nordqvist berättar i en intervju att han tycker att skrivandet är den absolut svåraste delen med att göra barnböcker (Wiman, 2016). Han skriver för att han måste, annars blir det inte till någon barnbok. Han tycker fortfarande att han är en bra författare, men han upplever att han har svårt att komma i gång och hitta orden. Det är illustrationerna som är det roliga i att göra barnböcker enligt honom.

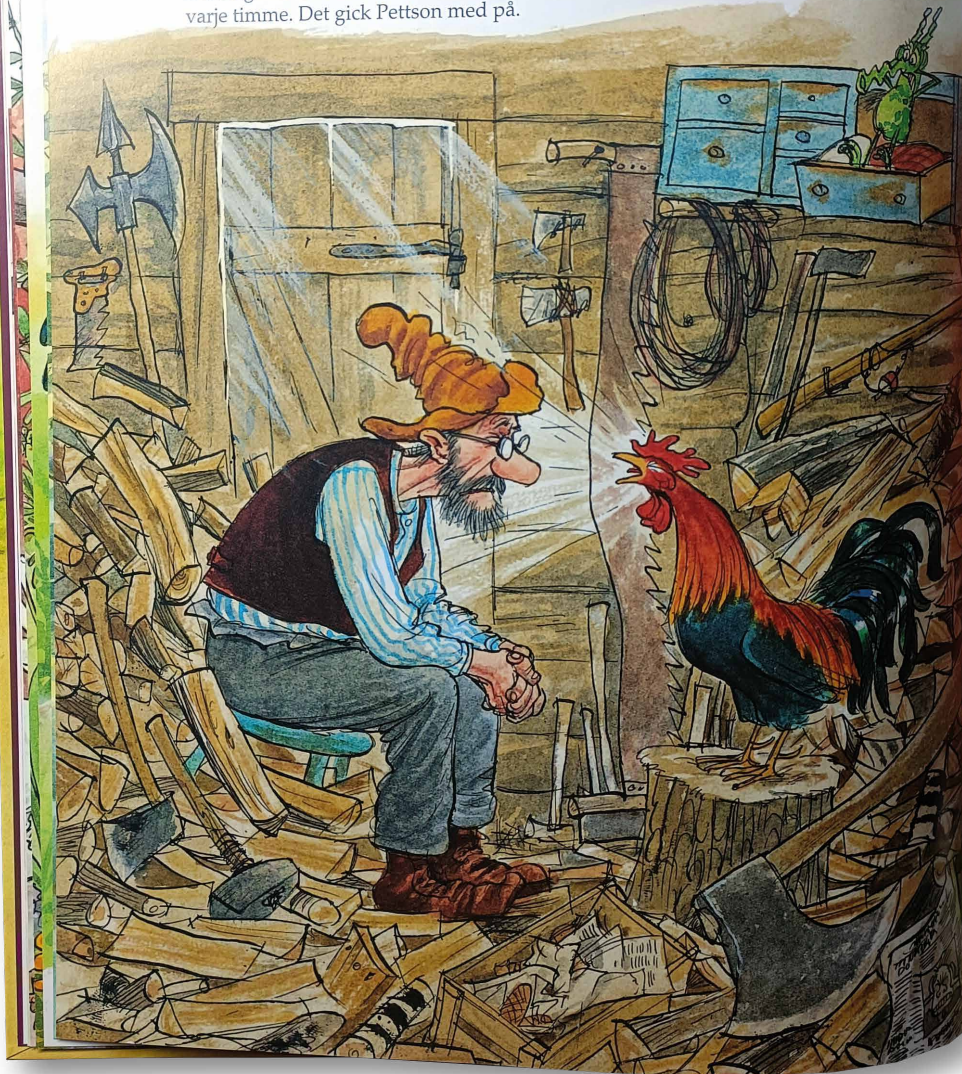
Nordqvist berättar också vad han brukar tänka på när han skriver sina barnböcker. Han menar att det är viktigt att förklara svåra ord, att inte skriva för långa meningar, och att inte försöka förklara alltför svåra ämnen. När Nordqvist skriver försöker han tänka på att barnen inte har hunnit leva så länge och därför inte heller kan veta allt. Men just därför funderar de också så mycket säger han.

Nordqvist tar i sina böcker upp vardagliga saker och försöker undvika att skriva om livsomvälvande ting. Han menar att för barnen kan det räcka med att tappa bort något eller att en förälder blir arg för att det ska kännas som ett väldigt stort problem. Han tycker också att det är viktigt att hans historier har ett lyckligt slut. Han vill inte att barnen ska behöva fundera och vara oroliga över hans böcker efter att de har läst ut dem.

Nästa morgon gick Pettson och hämtade tuppen. Han gick in med honom i vedboden för att de andra inte skulle höra. Han såg allvarligt på Jussi och Jussi göl så att vedträna rasade.

– Du är en fin tupp och du är duktig på att gala, sa Pettson. Problemet är bara att ... du gal för mycket, rent ut sagt. Vi står inte ut. De riktigt stora tupparna gal bara lite då och då. Var tionde minut, eller så. Jag skulle vilja att du också gjorde det. Annars får jag nog lämna tillbaka dig till Gustavsson.

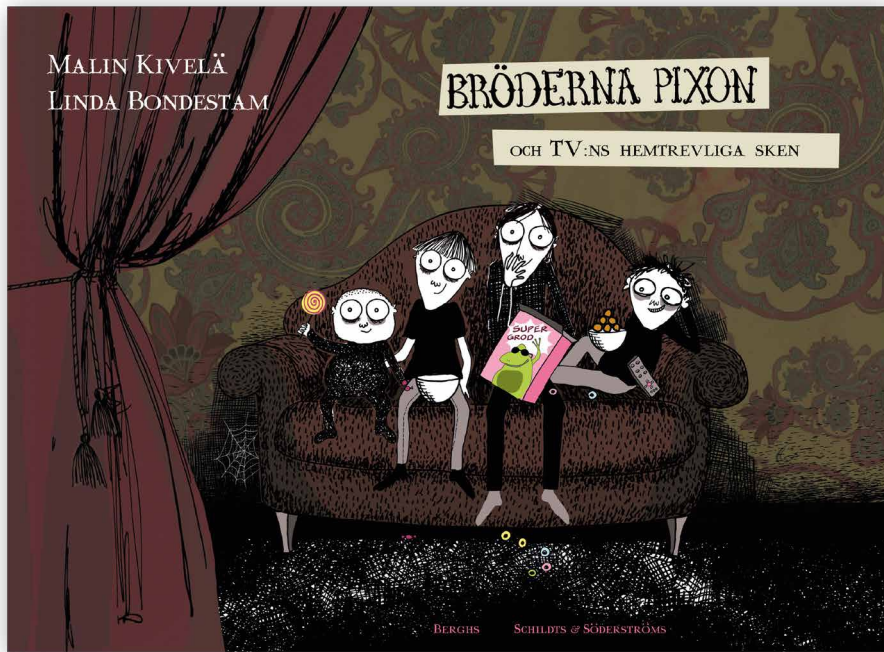
Tuppen visste vad som skulle hända då, så han var tvungen att ge med sig. Men bara för att visa att man inte bestämmer hur som helst över en tupp, föreslog han att han istället skulle få gala hur mycket han ville i fem minuter varje timme. Det gick Pettson med på.

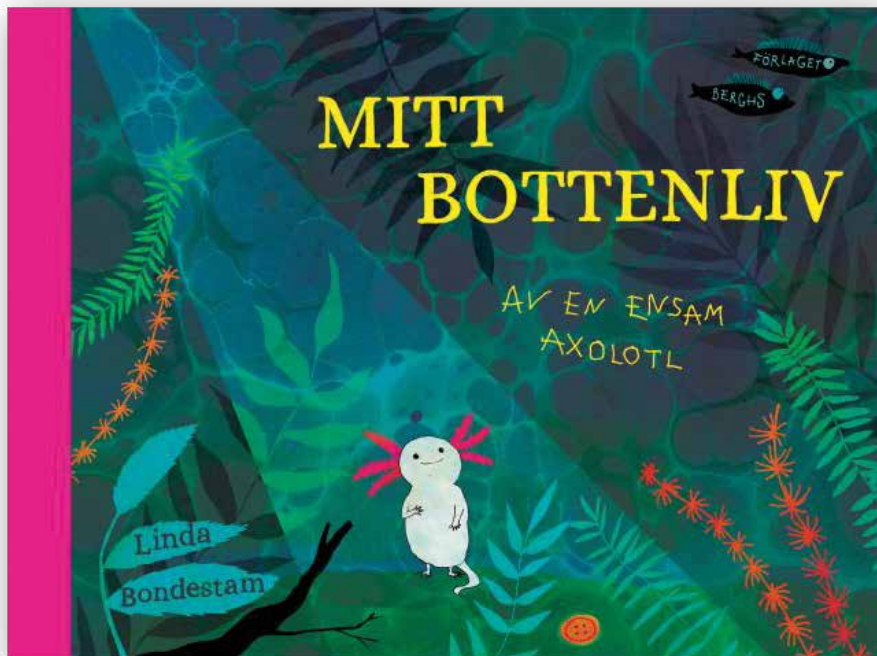
11. Tuppens minut av Sven Nordqvist

Illustratören Linda Bondestam berättar i en intervju om hur hon jobbar som barnboksillustratör och om sin syn på bilderböcker (Read Hour, 2021). Bondestam jobbar enbart som illustratör och skriver inga egna texter själv. Texterna får hon skickade till sig av författare och skapar sedan illustrationer utifrån dem.

Hon anser att en skicklig bilderboksförfattare skriver med få, men väl utvalda ord. Bondestam menar att man till en viss punkt behöver illustrera det som beskrivs i texten, men det som hon själv tycker är roligast är att illustrera det som inte står skrivet. När text och bild berättar olika saker så skapar det en dynamisk berättelse. Bondestam berättar också att man i slutet av projektet kan skala av i texten om man märker att bilderna berättar tillräckligt.

12. *Bröderna Pixon och TV:ns hemtrevliga sken* av Malin Kivelä och Linda Bondestam

13. *Mitt bottenliv. Av en ensam axolotl* av Linda Bondestam

I examensarbetet "Att illustrera barnböcker – En studie om barnboksillustratörens erfarenhet med att frambringa bilder till barnböcker" studerar Marianne Ek Karlsson hur illustratörer jobbar när de skapar visuellt material till barnböcker. Karlsson har i sitt examensarbete intervjuat Ilon Wikland som jobbat sedan 1940-talet som barnboksillustratör och illustrerat bland annat Astrid Lindgrens böcker (Karlsson, 2012).

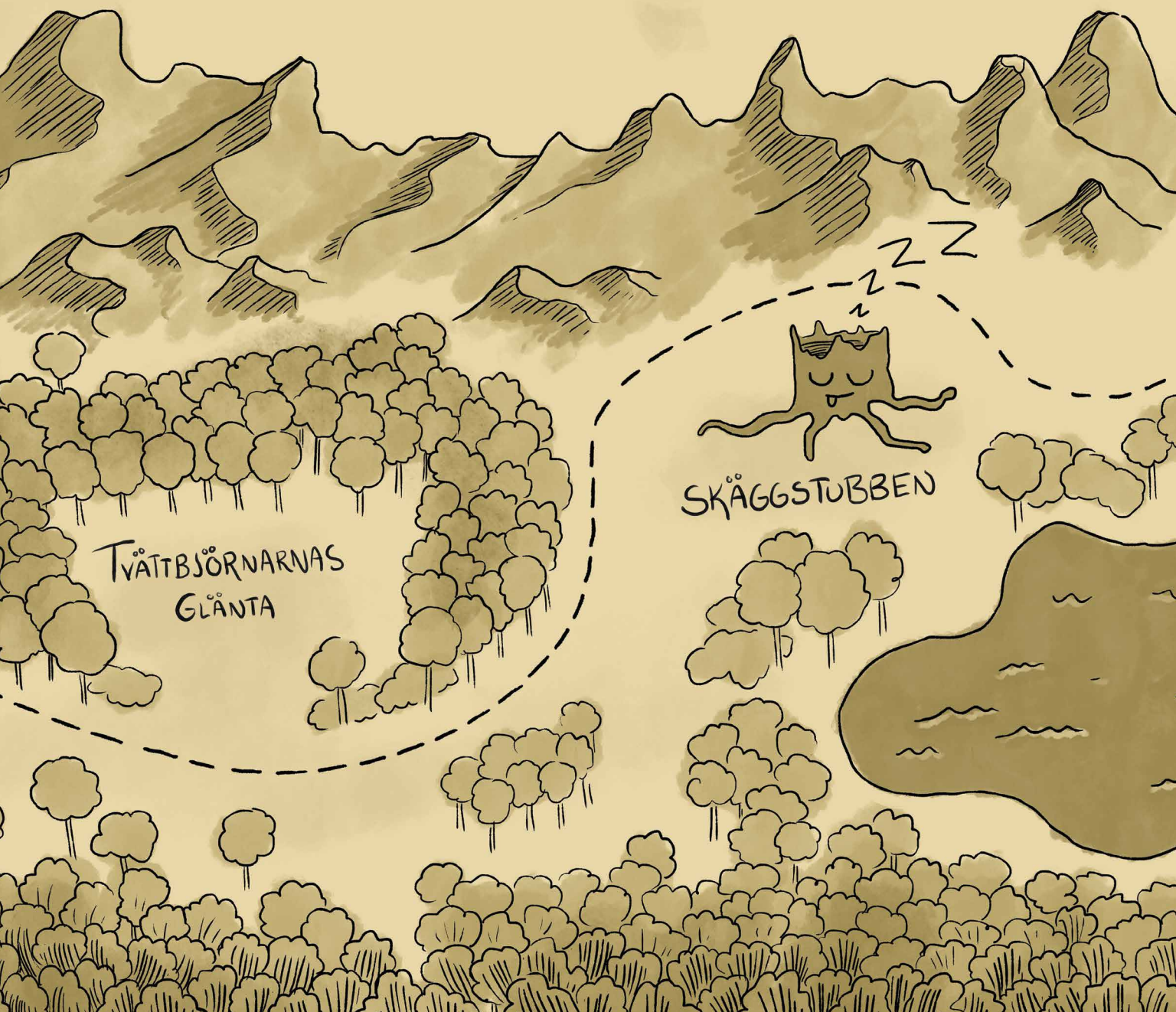
I intervjun berättar Wikland att förarbetet är det hon sätter allra mest tid på när hon tar sig an ett nytt projekt. Wikland läser igenom texten till boken många gånger om för att bilda sig en tydlig uppfattning om boken och hur hon ska illustrera för den. När Wikland sedan börjar skissa gör hon det i många omgångar och tar även hjälp av fotografer för att skapa referensbilder. Hon färdigställer inga illustrationer alls innan hon känner att hon har skapat en bra grund i förarbetet och har ett tydligt upplägg för illustrationerna. Hon tar heller aldrig på sig mer än ett projekt i taget, eftersom hon behöver sätta allt fokus och all sin energi på projektet för att också själv bli nöjd med det.

Trots sina många år som illustratör anser Wikland att arbetet som barnboksillustratör bara har blivit svårare, eftersom hon vartefter hon utvecklats och fått mera erfarenhet, även börjat sätta större press på sig. Hon har med åren blivit allt mer kritisk till sitt eget arbete. Den slutsats som Wikland presenterar under intervjun är att man inte ska vara rädd för att misslyckas. Wikland anser att hon själv ofta misslyckas med verk och då är det bara för henne att börja om på nytt igen. Karlsson citerar även Wikland:

*"För det är en sak som man inte får vara,
man får inte vara rädd.
Var inte rädd för det vita papperet.
Man måste släppa bilderna i rätt tid,
det är det jag försöker tala om
för mig själv hela tiden."*

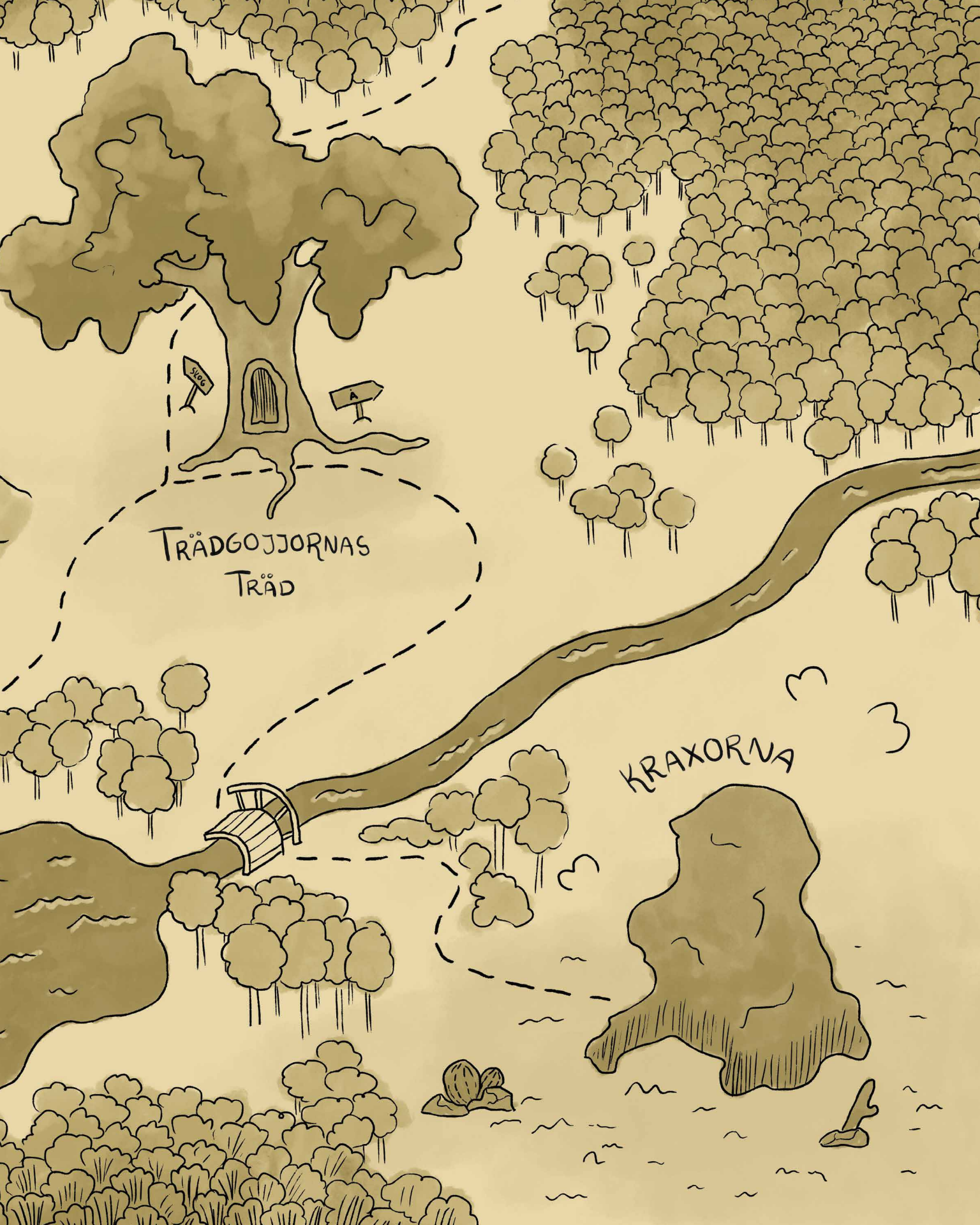

RUMMELSKOGEN

TVÄTTBJÖRNARNAS
GLÄNTA

SKÄGGSTUBBEN

TRÄDGOJJORNAS
TRÄD

KRAXORNA

SUG

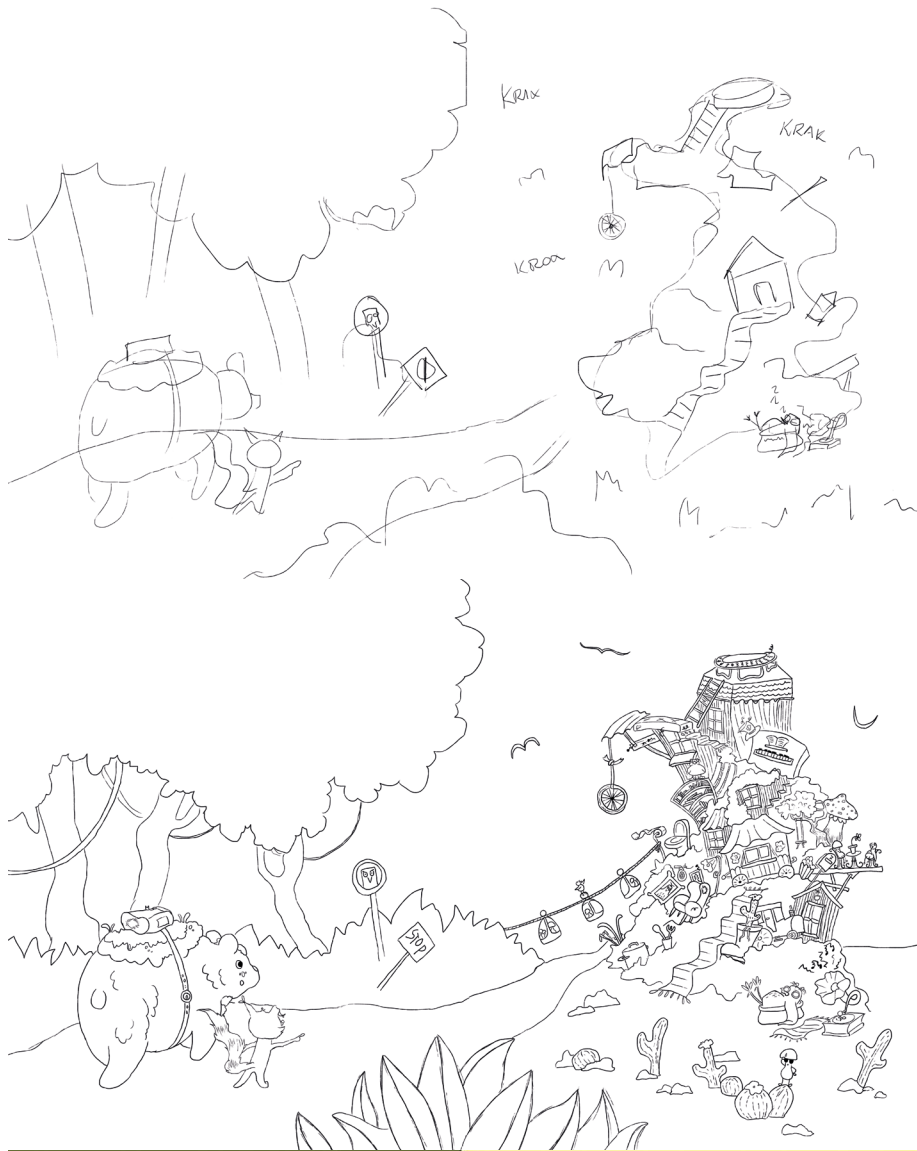
A

3

3

3

3

Arbetsprocess

Arbetsprocessen inleddes i november 2023 med att göra research. Jag lånade hem många olika barnböcker för att se vilket språk de använde och hur bilderna var uppbyggda. Jag varvade barnboksläsandet med att fördjupa mig i mina forskningsämnen för att kunna stöda mig på det materialet när jag väl satte i gång med skapandet av barnboken. Researchen kring både barnböcker och de forskningsämnen jag valt fortsatte sedan kontinuerligt från november 2023 till januari 2024.

Jag hade idén till Britt-Marie och Ragge klar från början av projektet och satte därför genast i gång med att skriva. 21 november 2023 blev första versionen av berättelsen om Britt-Marie och Ragge klar och med hjälp av småbarnspedagogen Viktoria Mårtens var berättelsen renskriven 2 månader senare, 21 januari 2024. Illustrerandet hade redan börjat med skisser på karaktärerna, stil och färgpalett och jag hade de första två uppslagen av berättelsen klara redan innan jag hade renskrivit berättelsen. Efter att texten var klar drog illustrerandet i gång på riktigt och efter ca. 8 veckor och 30 sidor av intensivt jobb stod boken klar i mitten av mars, redo att skickas till tryck.

15. Så här såg processen ut när jag illustrerade.

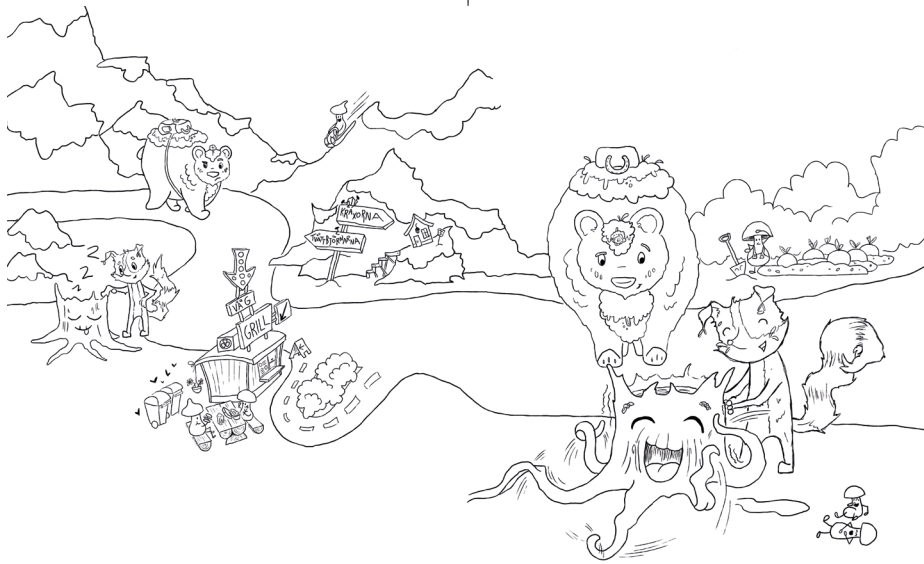
Bakgrund och inspiration

Britt-Marie och Ragge handlar om björnen Britt-Marie som ensam vandrar genom Rummelskogen. Hon trivs bäst i sitt eget sällskap, intalar hon sig åtminstone, och tycker att de andra invånarna i skogen är lite för knasiga för henne. En dag vandrar hon in i tvättbjörnarnas glänta och möter Ragge, en liten energisk tvättbjörn som hon sedan hamnar ut på äventyr med. De får nämligen i uppdrag av mormor tvättbjörn att hämta ett tvättbräde från kraxorna. Man får sedan följa med på deras äventyr genom Rummelskogen, där Britt-Marie först är ganska skeptisk till Ragge men efter en stund mjuknar. I slutet inser Britt-Marie att det faktiskt inte var så dåligt att ha en vän och när de två huvudpersonerna har återvänt med tvättbrädet till mormor tvättbjörn bestämmer de sig för att ge sig ut på nya äventyr tillsammans.

Berättelsen om Britt-Marie och Ragge växte fram redan innan jag hade beslutat mig för att göra en bilderbok som examensarbete. Jag och min sambo brukar ofta hitta på små historier och röster om djur vi ser när vi till exempel är ute och promenerar. Många av barnbokens karaktärer har vuxit fram på det sättet. Min sambo har också varit till stor hjälp när jag haft idétorka. Han har väldigt lätt för att fantisera fram roliga scenarion och det har hjälpt mig väldigt mycket att ha ett extra par ögon och hjärna till hands.

Jag visste att jag ville göra en bilderbok med lite fantasytema, och den skulle gärna innehålla djur och små sidokaraktärer. Jag har alltid tyckt om Sven Nordqvists böcker och ännu som vuxen älskar jag att bläddra i dem, speciellt Pettson och Findus har varit en stor inspirationskälla för mig. Hans sätt att illustrera, med otroliga mängder detaljer och mucklorna som lever sitt eget liv mitt i allting, det har jag alltid fascinerats av. Eftersom jag som barn älskade att titta på allt det som hände i hans bilder visste jag från ett tidigt skede att jag själv ville använda mig av mycket detaljer och texturer.

16. Så här såg processen ut när jag illustrerade.

Skriva berättelsen

Berättelsen hade jag i stora drag klar väldigt tidigt. Jag visste vilka typer av karaktärer och miljöer jag ville att boken skulle innehålla och att huvudpersonerna skulle bege sig ut på något slags äventyr. Jag började med att lista alla karaktärer och platser som skulle ingå i boken. Jag skrev ner olika namnförslag och karaktärsdrag som skulle hjälpa mig att skapa en enhetlig berättelse.

Sedan var det bara att börja skriva. Första utkastet på texten hade jag klar på ca. 2 veckor. Innan och under skrivprocessen lånade jag hem en massa bilderböcker som jag läste för att se vilket språk som användes och hur texten var konstruerad. Det hjälpte mig väldigt mycket i att hitta ett språk som passar för den tänkta målgruppen.

Samtal med Victoria Mårtens

När första utkastet till texten var klar tog jag hjälp av min goda vän Victoria Mårtens för att renskriva den. Victoria jobbar inom småbarnspedagogiken och hon hjälpte mig anpassa texten så att den blev mera lättförståelig för barnen, men även mera lättläst för högläsaren. Detta var en sak som jag inte hade tänkt på innan Victoria tog upp det. Den tänkta målgruppen läser oftast inte själva ännu, utan det är en vuxen som läser högt för dem. Därför behöver texten också anpassas för högläsning. Vi hade flera möten där vi tillsammans läste igenom och redigerade texten. Victoria läste den högt för mig, såsom hon skulle ha läst den för barnen, så att vi hörde ifall något lät konstigt eller blev för svårläst. I det här skedet skalade vi även av många beskrivande detaljer, eftersom de gick att jobba in i bilderna i stället. Vi sparade endast detaljer som var viktiga för berättelsen och det som gynnades av att stå i skriven text.

Att ta in någon annan i skrivprocessen som kunde se på texten med nya, kritiska ögon var till otrolig hjälp. Victoria kunde se på texten från en högläsares perspektiv och kunde även peka ut vilka ord och meningar som blev för svåra för barnen att förstå. Efter våra omarbetningar blev texten betydligt luftigare och mera lättläst, och jag kunde börja jobbet med att lay outa sidorna.

KLAPP

KLAPP
KACKEL

Layout

Efter att texten var renskriven satte jag in den i InDesign för att kunna börja layouta och skissa på sidorna. Jag hade redan från starten av projektet jämfört olika barnbäckers textmängd och sidantal vilket hjälpte mig att veta hur jag skulle fördela texten och beräkna ungefär hur många sidor jag ville ha i boken.

För att undvika att layouten skulle bli tråkig ville jag placera texten på olika ställen på sidorna, då kunde också illustrationerna tillåtas leva mera på uppslagen. I det här stadiet kunde jag också se hur mycket text jag kunde placera på varje sida och också var jag skulle bryta av den för att skapa en bra rytm i berättandet. Eftersom jag ville hålla mig till ett visst antal sidor så var det här ett mycket viktigt steg att ta. Det fanns begränsningar för hur mycket tid jag kunde lägga på varje illustration och därför kunde jag inte göra boken hur lång som helst utan att tappa kvalité på illustrationerna.

Illustrationerna

Innan jag kunde börja illustrera uppslagen ville jag fastställa hur karaktärerna skulle se ut, vilka färger jag skulle använda mig av och i vilken stil illustrationerna skulle gå. Jag spenderade flera dagar på att samla inspiration, testa färger och penslar och skissa på karaktärerna.

Jag visste tidigt att jag ville att Britt-Marie och Ragge skulle ha olika stilar för att understryka deras karaktär och kontrasterna mellan dem. Britt-Marie är en lugn och klok själ som lunkar på genom skogen i sin takt. Till henne har jag valt att använda mig av mjuka, runda former. Ragge är i stället full av energi och säger precis vad han tycker. Till honom har jag i stället använt mig av skarpare drag, men bibehållit ett mjukt ansiktsuttryck för att understryka hans unga ålder.

17. De första skisserna på Britt-Marie och Ragge.

BRIT-MARIE

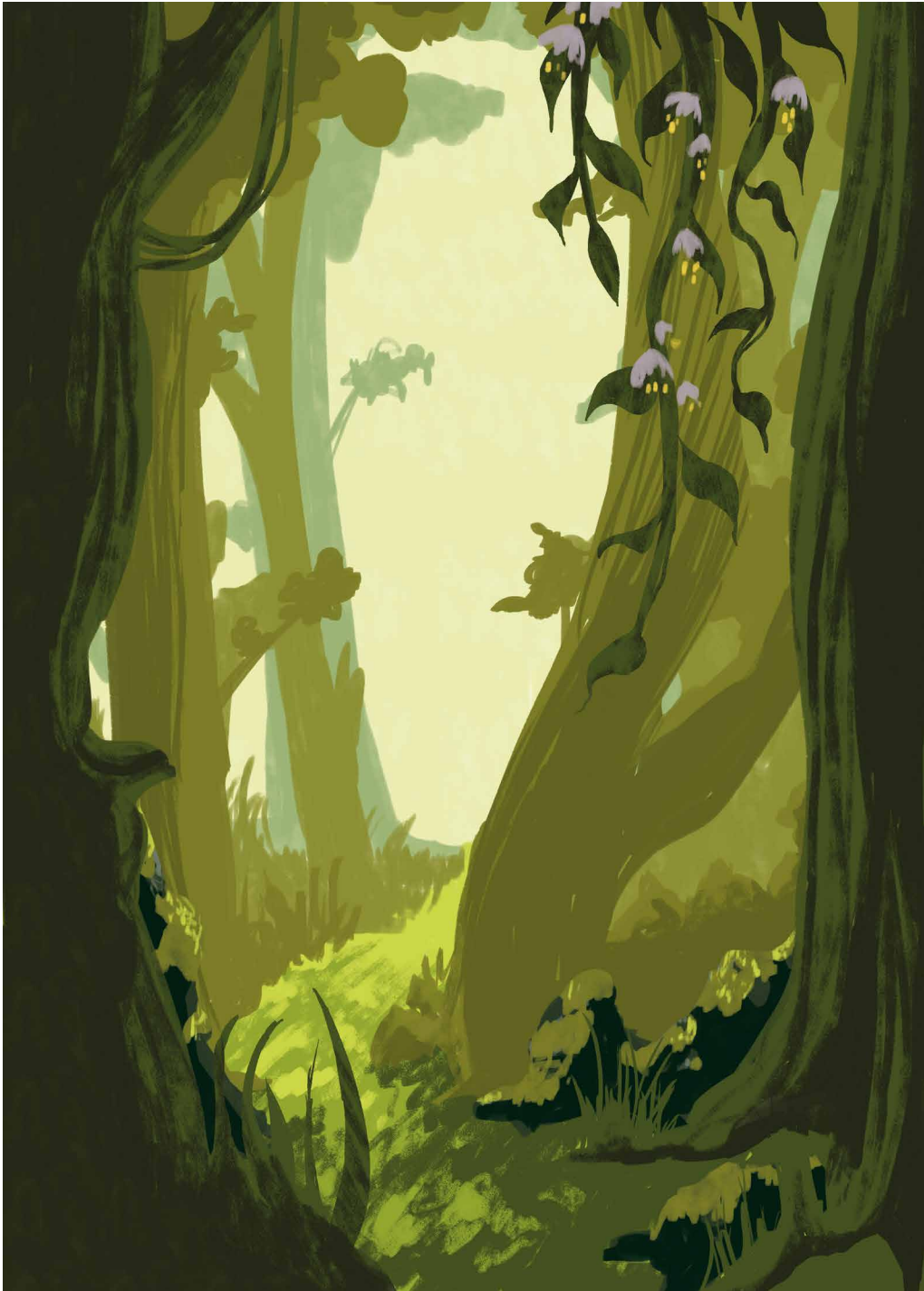

RAGGE

18. Sådär såg det ut när jag testade vilka digitala penslar jag skulle använda mig av.

19. Den allra första skissen på Rummelskogen och färgpalett.

Jag ändrade också stil en bit in i illustrerandet, vilket gjorde att jag behövde göra om de två första sidorna. I efterhand är jag dock glad att jag gjorde den ändringen, för stilen blev den som jag använder mig av vanligtvis.

Detta gjorde att illustrerandet gick mycket snabbare än om jag skulle använt den ursprungliga stilen, eftersom den nuvarande stilen kommer så naturligt för mig. Illustrationerna känns också mycket mera levande och organiska med de halvt slarviga konturlinjerna och texturen i de digitala tusch, och vattenfärgerna.

Jag ville ha en varm färgpalett med mycket olika och kraftiga färger, jag ville inte ha en monoton eller daskig bilderbok. Jag började med att välja ut en grundpalett för Britt-Marie, Ragge och själva skogen. Därefter har jag satt till olika färger där det behövts, för att skapa lite olika stilar beroende på var i skogen de befinner sig. Till exempel är tvättbjörnarnas glänta murrigare i färgerna eftersom jag vill skapa en känsla av att de befinner sig djupt inne i skogen. Uppe i trädgojjornas takvåning har jag i stället använt klarare och ljusare färger eftersom de befinner sig högst upp i ett stort träd, där var solen skiner rakt på dem.

En stor utmaning för mig har varit att få karaktärerna att behålla samma utseende genom hela boken. Flera gånger har jag gått tillbaka och ändrat på någon detalj som jag tycker ser fel ut, eller ett ansiktsuttryck som inte passat karaktären. Även detaljer i bakgrunden på illustrationerna har jag behövt se över en extra gång. När jag haft för bråttom med att få klar en illustration har det hänt att jag glömt bort att rita in allt som jag till en början planerat för.

18. Övre bilden visar den första stilen jag använde innan jag bytte till den undre.

6.2 Anpassning till målgruppen

För att anpassa formatet och layouten till den tänkta målgruppen har jag valt att göra en bok med måtten 25 x 20 cm, detta för att bilderna ska få ta mycket rum, men också för att texten ska få plats. Eftersom bilderböcker ofta läses på lite avstånd eller i skenet av en nattlampa så behöver texten vara aningen större än i till exempel en pocketbok. Jag har valt att använda mig av Sofia Pro i storleken 11,5 pkt. Sofia Pro är ett sans serif typsnitt med ett avskalat, runt och vänligt utseende som passade boken väldigt bra.

De kommer fram till ett vägskäl där Ragge stannar upp igen.

Den ena stigen leder djupare in i skogen och den andra går ner till en å. Ragge tittar på de båda stigarna och kliar sig på huvudet.

- Nu minns jag faktiskt inte vilken väg man skulle ta.

Britt-Marie tittar irriterat på Ragge som har börjat klättra i ett träd bredvid stigen.

Hon sätter sig uppgivet ner på en sten och suckar.

- Kanske du skulle försöka minnas i stället för att leka runt!

Hon överväger att ta en tupplur tills knasbollen vet vart de ska.

Monica Kecklund

BRITT-MARIE OCH RAGGE

Resultat och slutord

När jag ser tillbaka på de första utkasterna på texten och bilderna till boken kan jag se en mycket tydlig utveckling från första till sista versionen. I början var jag väldigt osäker på hur jag ville att illustrationerna skulle se ut, vilken stil, vilken färgskala och vilka penslar jag skulle använda. Bilderboken har verkligen gjort att jag behövt lära känna mig själv som illustratör och genom alla skisser, och utforskande av olika stilar känns det som att jag i den här boken hittat hem.

Jag har verkligen utvecklats genom det här projektet, inte bara som illustratör utan också som skribent. Jag har fått en djupare förståelse för hur text och bild samspelar i en bilderbok och hur värdefullt det är att kunna utnyttja båda delar i berättandet. Såklart finns det saker jag skulle vilja ändra, men med tanke på tidtabellen är jag väldigt nöjd med min insats och projektet har gett mig så mycket kunskap och skaparglädje.

Jag är säker på att det här inte är den sista bilderboken jag kommer att göra.

Källor

Dahle, G., Grähs, G., Karrabaek, D., Oscar, K. & Rhedin, U. (2013). En fanfar för bilderboken. Stockholm: Alfabetabokförlag AB.

Dunst, C., Hamby, D., Simkus, A. (2012). Effects of Reading to Infants and Toddlers on Their Early Language Development. CELLreviews, 5(4), 1-3. Hämtat 20.3.2024.
https://www.earlyliteracylearning.org/cellreviews/cellreviews_v5_n4.pdf

Edwards, A. (2023). Bilderbokens mångfald och möjligheter. Stockholm: Natur & Kultur.

Ek Karlsson, M (2012) Att illustrera barnböcker: En studie om barnboksillustratörens erfarenhet med att frambringa bilder till barnböcker. Hämtat 20.03.2024.
<http://www.diva-portal.se/smash/get/diva2:708499/FULLTEXT01.pdf>

Lukukeskus. (u.å.) Fem fakta om barns och ungdomars läsning. Hämtat 20.03.2024.
https://lukukeskus.fi/sv/fem-fakta-om-barns-och-ungdomars-lasning/#_ftn4

Lära från lärda (Hillerborg Fredrik). (24.12.2018) Att skriva och illustrera till barn. [Podcast]. Hämtat 20.03.2024. https://larafranlarnda.com/pija_lindenbaum/

Rabén & Sjögren. (u.å.) Pija Lindenbaum. Hämtat 20.03.2024.
<https://www.rabensjogren.se/115949-pija-lindenbaum>

Read hour (2021) Illustratören Linda Bondestam: "Bilderböcker är bra sätt att behandla svåra teman". Hämtat 20.03.2024.
<https://www.nuori.fi/sv/2021/09/03/linda-bondestam/>

Rhedin, U. (2004). Bilderbokens hemligheter. Stockholm: Alfabetabokförlag AB

Skolverket. (2023) Högläsning och samtal om text i förskolan. Hämtat 20.03.2024.
<https://www.skolverket.se/skolutveckling/inspiration-och-stod-i-arbetet/stod-i-arbetet/hoglasning-och-samtal-om-text-i-forskolan>

Wiman, J. (2016) Att skriva barnbok. I: Skriva. Hämtat 20.03.2024.
<https://tidningenskriva.se/portratt/allt-borjar-med-en-bild/>

Bilder

Bild 1: Nordqvist, S. (1985–2001). Pettsson och Findus.

Bild 2: Lindgren, A & Nyman, I. (1947). Känner du Pippi Långstrump?

Bild 3: Andrews, S. (2019). Child reading book. Hämtat 20.03.2024.
https://unsplash.com/photos/child-reading-book-u0zTce7KNIY?utm_content=creditShareLink&utm_medium=referral&utm_source=unsplash

Bild 4: Nordqvist, S. (1986). Rävjakten.

Bild 5: Lidström, K & Öberg, H. (2015). Din tur Adrian. Hämtat 20.03.2024.
<https://kristinlidstrom.com/din-tur-adrian-0>

Bild 6: Jansson, T. (1970). Sent i november. Hämtat 20.03.2024.
<https://tovejansson.com/sv/story/mumin-historia/>

Bild 7: Lindgren, A & Wikland, I. (1973). Bröderna Lejonhjärta. Hämtat 20.03.2024.
<https://www.ilonwikland.com/gallery/>

Bild 8: Nordqvist, S. (1985). Pannkakstårtan.

Bild 9: Kuhn, F. (1976). Vem gör inte som de andra.

Bild 10: Lindenbaum, P. (2000). Gittan och gråvargarna. Hämtat 20.03.2024.
<https://www.rabensjogren.se/115949-pija-lindenbaum>

Bild 11: Nordqvist, S. (1996). Tuppens minut.

Bild 12: Kivelä, M & Bondestam, L. (2013) Bröderna Pixon och TV:ns hemtrevliga sken. Hämtat 20.03.2024.
<https://litteratur.sets.fi/bok/broderna-pixon-och-tvns-hemtrevliga-sken/>

Bild 13: Bondestam, L. (2020) Mitt bottenliv. Av en ensam axolotl. Hämtat 20.03.2024. <https://www.forlaget.com/bocker/mitt-bottenliv/>

Bild 14: Lindgren, A & Wikland, I. (1981) Ronja Rövardotter. Hämtat 20.03.2024.
<https://www.ilonwikland.com/gallery/>

